

Collecties: Wapenboekjes Joris Sijen Pietersz

UIT DE COLLECTIES VAN DE HOGE RAAD VAN ADEL

(gepubliceerd in De Nederlandsche Leeuw 122 (2005), nr. 3, k. 173-183)

De wapenboekjes van Joris Sijen Pietersz. uit Amsterdam (midden 17de eeuw)

In minstens twee tot het archief van de Hoge Raad van Adel behorende collecties komen manuscripten voor van een Amsterdamse wapentekenaar, van wie tot op heden geen ander werk bekend is. In twee van zijn doorgaans in perkament ingebonden wapenboekjes staat voorin zijn naam en adres: [dit Boeck hoort toe: /] Joris Sijen Pietersz woont / tot Amsterdam op de Kleveniers / borghwal op de hoeck van de / Staelstraet (afb. 1). [1] Uit de inhoud van de boekjes is niet op te maken welke betrekking de tekenaar had met het verzamelde en nagetekende materiaal. De opgetekende gegevens zijn merendeels algemeen van strekking, zodat direct al de indruk ontstond dat we hier met een bovengemiddelde liefhebber van de heraldiek van doen hebben. Eén van de deeltjes is een proeve voor een (onvolledig) handboekje met algemene heraldische beginselen, rijkelijk voorzien van tekeningen. [2]

Dankzij een recente publicatie van Jaap van der Veen van Museum Het Rembrandthuis is de doopsgezinde familie Sijen goed gedocumenteerd, zonder overigens meer duidelijkheid te krijgen over de specifieke hobby van Joris Sijen Pietersz., die een belangrijke schakel vormde binnen de vijf generaties van deze Amsterdams-Goudse koopmansfamilie. [3]

afb 1

Zijn gelijknamige grootvader was aan het einde van de 16de eeuw om geloofsredenen uit Herentals, tussen Antwerpen en Turnhout, alwaar hij het beroep van ijzerkramer uitoefende, naar Amsterdam uitgeweken. In Amsterdam hield hij zich vanuit zijn huis in de Warmoesstraat, genaamd De Gulden Kaarssnuiten, met de na hem komende generaties bezig met de handel in Neurenberger waren. Hij was aangesloten bij de Waterlandse Doopsgezinde Gemeente, waarvan zijn jongste zoon Jacob leraar werd. Zijn oudste zoon Pieter zette het

bedrijf tezamen met diens broer Joris voort en zij deden goede zaken. Pieter Sijen werd tezamen met zijn zwager [4] Gilbert de Flines één van de geldschieters van Hendrick Uylenburgh, in de tijd dat deze nauwe betrekkingen met Rembrandt onderhield. Op grond van onder andere deze relaties concludeert Van der Veen met betrekking tot “twee portrette van voorouders geschildert door Rembrandt” in de boedelinventaris van achterkleinzoon Pieter Sijen (1665-1706), lakenkoopman te Gouda [5] , tot de identificatie van twee ovale Rembrandtportretten (man 1633, aet. 41; vrouw 1634, aet. 40) als het echtpaar Sijen-Van Grotewal. [6]

afb 2

Onze wapentekenaar werd in 1614 te Amsterdam geboren als zoon en enig kind van Pieter Jorisz. Sijen (ca. 1592-1652) en Marretje Cornelisdr. van Gro(o)tewa(a)l (ca. 1593- 1666), die in 1613 aldaar waren getrouwd (hij 21 jaar, zij 20 jaar oud). Over zijn leven is niet veel meer bekend dan zijn huwelijk met de eveneens doopsgezinde Marretje Arents Bosch (1613-1662), dochter van de Amsterdamse, in Gouda geboren koopman Arent Dircksz. Bosch en zijn vrouw Lijsbeth Jansdr. de Vogel. [7] Uit hun huwelijk werden te Amsterdam vier zonen en drie dochters geboren, die de volwassen leeftijd bereikten en het geslacht voortzetten. [8]

Als koopman verkeerde hij door zijn welstand kennelijk in de positie om zich aan zijn liefhebberij te kunnen wijden. De neerslag hiervan is de moeite waard en zal hieronder in hoofdzaken worden beschreven.

De fraaiste boekjes zijn uit de collectie Van Spaen bewaard gebleven. Deeltje 2 uit deze serie betreft het “Hartoghdom van Gelderlandt, sijn 4 Graefschappen, 4 Baronnijen (int Graefschap van Zutphen) en heerlijckheden en sloten in ’t ampt van Nimmegen” alsmede een lijst van de “Ridderschap en Edelen in ’t Graefschap Hollandt en Westvrieslant” (helaas zonder wapentekeningen). Deeltje 4 (met 107 genummerde bladen (recto en verso), met index) geeft op de rechterpagina’s in alfabetische volgorde familiewapens in kleur (12 per bladzijde), terwijl op de linkerpagina’s de rouwborden van adellijke vrouwen in kleur zijn nagetekend uit de verschillende kerken in de gewesten. De dateringen van de epitafen liggen tussen het einde van de 16de eeuw en 1659. Aangezien Joris Sijen Pietersz. in 1666 is overleden, heeft hij nog tot minstens zeven jaar vóór zijn dood aan deze registratie gewerkt. Alle bladzijden zijn inmiddels gescand terwijl enkele voorbeelden hierbij zijn afgebeeld (afb. 2 en 3). In onderstaande bijlage wordt een complete lijst met namen, plaatsen en data gegeven van de dames, wier wapenschilden in het deeltje zijn opgenomen. Op een enkele na konden ook die

alliantiewapens worden geïdentificeerd, waarbij geen naam vermeld staat. Eén identificatie leverde een alliantie op die niet in de bronnen is terug te vinden: Van Teresteyn van Halewijn-Van der Hell, Utrecht (Buurkerk) 23 aug. 1652 (fol. 75). Rond het wapenbord zijn de vier eigen kwartieren vermeld van de overledene: “Vander Hel/Brienen” en “Van Assen/Hutinck”. Uit het huwelijk van Hendrick van der Hell Brienen en Helena van Assche zijn slechts twee dochters bekend. Van deze Julia (overleden in 1614) en Frederica (overleden in 1670, begraven te Utrecht) was bovendien niet bekend dat er één zou getrouwd zijn met een telg uit het Dordtse geslacht Van Teresteijn van Halewijn. [9]

Deeltje 5 (helaas niet in kleur) begint met algemene heraldiek, ingedeeld naar wapenfiguren. Vervolgens zijn de wapens van de “Ridderschap en Edelen van t Sticht Uijtrecht” (18 bladzijden met elk 12 schildjes, waarvan twee leeg) getekend. Daarna volgen een aantal reeksen met wapenschilden van Utrechtse ridderlijke orden en broederschappen, die een waardevolle datering en verblijfplaats geven op het moment dat Sijen ze midden 17de eeuw tekende. Soms vermeldde hij ook de herkomst: “Dit sijn de Schilden ende wapenen vande E Heeren ende baliers vande ordre van St. Jan ofte Rhodus tot Uyttrecht gelyck de selve aldaer ordentlijck hangen inde groote eetsale inde balije van St. Catharijnen 1609” (2 blz. met elk 6 schildjes) en “Dit sijn de schilden en wapenen vande E. Heeren riddersen van Jerusalem tot Uijtrecht gelijk de selve aldaer geschildert staen aen den domskerckhof voor de Huijsinge vand’E heer A:Taets van Amerongen in sijn leven mederidder die dit werck dede maecken ao 1520. NB de schilden die ledigh sijn waren ao 1609 door outheijt vergaen” (6 blz. met elk 4 schildjes, waarvan 6 leeg). Diens achterneef Jacob Taets van Amerongen, die landcommandeur van de Duitse Orde, Balije van Utrecht was [10] , komt met zijn wapen voor in de volgende reeks: “Dit sijn de schilden en wapenen vande E:Heeren Landcommandeurs vanden Duijtschen huijse binnen Uijtrecht, Ridders vande ordre van Pruijsschen: also de selve aldaer geschildert sijn bij de Contrefeijsels vande Landcommandeurs voors. Inde Coningins Camer uijt welcke dese navolgende sijn geteeckent ind Jare 1609” (6 blz. met in totaal 34 schildjes, waarvan 3 leeg), die weer gevolgd wordt door: “Dit sijn de schilden en Wapenen vande E Ridderen Heeren vanden Duijtschen Huijse t’Uijtrecht also de selve vervolgens aldaer hangen achter inde kercke der balije vanden Duijtschen Huijse voors. En sijn uijtgeteijckent ao 1609; de schilden die ledigh staen waren geheel vergaen” (5 blz. met in totaal 57 schildjes, waarvan 9 leeg). Tenslotte volgt dan nog de reeks: “Dit sijn de Schilden ende Wapenen van de E Heeren en Jonckeren vande Calander Broederschap: alsoo de selve geschildert sijn bij de Contrefeijsels vande E Heeren voors. Hangende inde Groote Sale ten Duijtschen Huijse tot Uijtrecht” (2 blz. met in totaal 21 schildjes, waarvan één leeg). [11]

afb 3

Het deeltje wordt afgesloten met kwartierwapens uit verschillende kerken in Utrecht en omgeving.

Deeltje 6 (inclusief losse index) lijkt, hoewel van hetzelfde formaat, van andere origine te zijn, gezien handschrift en tekenwerk. Op de snede van het papier is met pen gekalligrafeerd: “.Wynbergen. 1622.”. Het betreft hier zestig bladzijden met elk acht gekleurde wapens van adellijke geslachten. Kennelijk is dit boekje door Sijen verzameld en aan zijn eigen documentatie toegevoegd.

Valt er dan één deeltje af, bij nader inzien kan een eveneens in perkament ingebonden wapenboekje, in oblong formaat, aan Sijen toegeschreven worden. Het komt in tekenstijl en handschrift sterk overeen met het inmiddels bekende oeuvre van de Amsterdamse koopman. [12] Het telt vijftig ongenummerde bladen, waarvan er zeven gehalveerd zijn, met wapens van landen, steden en dorpen alsmede van enkele leden van de Hollandse en Utrechtse ridderschappen en van enige voornamelijk Amsterdamse burgers. Helaas zijn niet alle wapentekeningen ingekleurd. Afbeelding 4 geeft een voorbeeld van één van de fraaiste bladzijden.

MR. E.J. WOLLESWINKEL

Afb. 1. Naam en adres van Joris Sijen Pietersz, wonende op de Kloveniers Burgwal te Amsterdam (coll. Van Spaen 252, dl. 4, frontespice)

Afb. 2. Alliantiewapen met kwartierenvermelding van “Emerentiana van Wijngaerden, huisvrouw van Godert van Rhede, heer. van Nederhorst etc., obiit 1632 adj. inde dom ’t uijtrecht begraven” (dl. 4, p. 1).

Afb. 3. Alliantiewapen met kwartierenvermelding van “Margareta Sophija van Stepraet, vrou van Cronenborgh en Loenen, sterf 5 november 1648, te Loenen” (dl. 4, p. 20).

Afb. 4. Wapentekening van leden van de Hollandse ridderschap (coll. Van Spaen 253, fol. 2 recto).

-----
[1] [Suze M. van Zanten Jut], Inventaris van de collectie Van Spaen. Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage (SDU) 1951, inv. nr. 252 ('Wapenboekjes, inhoudende wapens van Noord- en Zuidnederlandse geslachten. 17e eeuw. 7 deeltjes; overgenomen uit het familie-archief Van Spaen. Elk deeltje voorzien van een index.'), deeltjes 1 en 4.

[2] Handschriftencollectie 'paars', inv. nr. 585 (zonder band). Dr. J.C. Kort heeft bij zijn inventarisatie van deze manuscriptverzameling zes deeltjes van ongeveer dezelfde grootte (octavo) aangetroffen, onder de nrs. 572 en 581-585, die aan Joris Sijen Pietersz. konden worden toegeschreven.

[3] Jaap van der Veen, Portretten van leden van de familie Sijen door Rembrandt, hoogstwaarschijnlijk Pieter Sijen (ca. 1592-1652) en Marretje Cornelisdr. van Grotewal (ca. 1593-1666). Onbekende opdrachtgevers van Rembrandt (3), in: Kroniek van het Rembrandthuis 2003, nr. 1-2, p. 46-60. Met vriendelijke dank aan drs. S.A.C. Dudok van Heel, die mij hierop attent maakte.

[4] Vgl. Ned. Patriciaat 7 (1916), p. 174 (hun beider echtgenotes waren zusters).

[5] Zie voor de Goudse tak van de familie Sijen, afstammende van een oom van deze Pieter: J.J. de Jong, Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad, Gouda 1700-1780. Hollandse Historische Reeks V (1985), p. 375.

[6] Opdrachtgevers voor portretten kwamen in die tijd uit het doopsgezinde milieu, waartoe ook Sijen, De Flines en Anslo (dubbelportret uit 1641, Gemälde Galerie Berlijn) behoorden. Het begrip 'voorouders' interpreteert Van der Veen erg strikt en daardoor beperkt tot de mannelijke lijn in de stamreeks Sijen. Zo gaat hij voorbij aan de in noot 4 gesignaleerde connectie en aan het feit dat grootmoeder Sijen-Bosch geparenteerd was aan zowel de familie De Flines als Anslo (vgl. De Ned. Leeuw 81 (1964), k. 336). De bekende doopsgezinde voorganger Cornelis Claesz. Anslo (1592-1646) had hetzelfde geboortjaar als Pieter Sijen en vertoont overeenkomst met de voorgestelde van het 1633 gedateerde portret van Rembrandt, die hem acht jaar later zou vereeuwigen. Het is niet onmogelijk dat we in casu dus met nóg

een portret van Anslo te maken hebben, maar dan in een jongere versie. Hij was gehuwd met Aaltje Schouten Gerritsdr., waarvan de leeftijd niet precies bekend is (vgl. Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek 1 (1911), k. 153-154), maar ook zij (bekend van het hiervóór genoemde dubbelportret) vertoont gelijkenis met het 1634 gedateerde Rembrandt-portret.

[7] De Ned. Leeuw 81 (1964), k. 336.

[8] Van der Veen, op.cit. p. 49.

[9] Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage, collectie W.A. van Spaen, inv. nr. 182, dl. III, fol. 161recto.

[10] Jacob Taets van Amerongen (1542-1612) was een kleinzoon van Ernst Taets van Amerongen (overl. 1540), die een broer was van de Jeruzalemridder Antoni (overl. 1555 en begr. In de Dom), vgl. Ferwerda, 2e stuk, 1763.

[11] Drs. Daantje Meuwissen (Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur, Universiteit Utrecht) bereidt een dissertatie voor over de portretreksen in het Deutsche Huis, gelegen aan de Springweg te Utrecht.

[12] Zie noot 1, inv. nr. 253 ('Wapenboek, inhoudende wapentekeningen van meest Hollandse en Utrechtse geslachten, steden en ambachten en van rijken in Europa. 17e eeuw. 1 deel; overgenomen uit het familie-archief Van Spaen').

In het handschrift van Sijen is vooral de niet complete 'h' kenmerkend. De inventarisnummers 106, 108, 114 en 911c van de in noot 2 genoemde collectie 'paars' zouden op grond van het handschrift eveneens aan Sijen kunnen worden toegeschreven. Ditzelfde geldt voor gepubliceerde tekeningen van rouwborden uit Utrechtse kerken in De Ned. Leeuw 108 (1991), k. ½, en in Genealogie 11 (2005), p. 52.